

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ВИРОБНИЧИХ СИСТЕМ ЗА УМОВ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

УДК 65.018

В. М. НИЖНИК

Хмельницький національний університет

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ВИРОБНИЧИХ СИСТЕМ: МЕТОДИ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Висвітлені основні шляхи, методи та механізми забезпечення економічної безпеки виробничих економічних систем на рівні суспільства країни та на рівні підприємств.

Illumination basic ways, methods and mechanisms of providing of economic security of the production economic systems, at the level of society of country and at the level of enterprises.

Ключові слова: економічна безпека, виробнича, економічна система, методи забезпечення, механізм.

Вступ. Досвід високорозвинутих країн свідчить про те, що виробничі економічні системи (суспільство в цілому, підприємства, приватний бізнес, підприємці) стають тим більше зацікавленими у зміцненні економічної безпеки країни, чим ефективніше розвивається її економіка, чим впевненіше держава створює оптимальні умови для реалізації інтересів та стабільності. Держава не тільки має гарантувати суспільству і усім виробничим економічним системам дотримання принципів свободи підприємства, свободи конкуренції в національних ринках, але й водночас бути надійною опорою в світовій інтеграції. Економічна безпека держави є не просто однією з найважливіших складових системи інтересів виробничих систем в країні, а й виступає вирішальною умовою дотримання та реалізації їх економічних інтересів. Через те, пошук шляхів, методів та механізмів забезпечення економічної безпеки виробничих економічних систем є найважливішою складовою сучасної стабілізаційної економіки, яка покликана розвивати і примножувати результативність виробничих систем.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У період 1997–2002 р.р. в Україні жваво розвивався новий напрямок науки з економічної безпеки виробничих систем – екосестейт. Були видані 2 підручники, понад 300 статей та 3 монографії. Окрім того були видані 2 монографії з найважливішої з підсистем екосестейту – фінансової безпеки. Першими вченими та практиками, хто розпочав дослідження у сфері екосестейту, були І. Білько, О. Власюк, С. Воронцов, Я. Жаліко, М. Єрмошенко, Б. Кравченко, С. Марчук, В. Мунтіян, Д. Пастернак-Таренушенко, С. Пірожков, Ю. Петроченко, В. Свінцицький, В. Шлемко та багато інших.

Суттєвий вклад у розвиток економічної безпеки України внесли вчені: О. Барановський, М. Войнаренко, В. Гець, Б. Губський, В. Захарченко, Є. Кваснюк. На сьогодні даний напрямок розвивається, але сповільненими темпами, що є недопустимим.

Постановка завдання. Визначити основні шляхи, методи та механізми забезпечення економічної безпеки виробничих економічних систем за умов їх сучасного розвитку, інтеграційних та глобалізаційних процесів [1–3].

Виклад основного матеріалу дослідження. Головними завданнями екосестейту України є: підняття та сталий розвиток економіки країни, удосконалення законодавства, соціально-політичної стабільності суспільства та збільшення прибутковості будь-яких виробничих економічних систем, формування цивілізованих і відкритих соціально-трудова відносин; забезпечення міжнародної безпеки шляхом налагодження рівноправного партнерства з провідними країнами світу як із заходу, так і сходу; зміцнення безпеки в оборонній, національній та інших сферах, забезпечення економічних інтересів виробничих систем та життєдіяльності населення у техногенно-безпечному та екологічно-чистому середовищі, додержання Конституційних прав у забезпеченні економічних інтересів виробничих систем, єдність принципів формування і проведення державної політики у сфері підтримки виробничих економічних систем.

На рівні забезпечення економічної безпеки для українського суспільства як виробничої макроекономічної системи головними механізмами мають стати ефективний механізм демократичного посилення парламентського контролю над розвитком і запровадженням податкового законодавства; механізм продовження співпраці з міжнародними організаціями з боротьби з відмиванням грошей, незаконною міграцією населення; механізм створення населенню країни найбільш сприятливих умов існування (навколишнього середовища) та плідного життя; механізм подальшого демографічного розвитку країни, підвищення людського потенціалу; механізм забезпечення населення якісними продовольчими товарами та продуктами харчування; механізм паритетної військової оборони країни на основі поєднання контрактної та строкової служби; механізм забезпечення існування населення за рахунок власних ресурсів; механізм забезпечення енергетичними ресурсами як населення, так і виробничих економічних систем; механізм забезпечення ціноутворення та контролю за цінами на товари, роботи, послуги в країні; механізм

забезпечення фінансово-грошової політики в країні; механізм забезпечення ефективного медичного обслуговування та соціального страхування населення.

Рівень економічної безпеки макроекономічної виробничої системи залежить від рівня задоволення стратегічних економічних національних інтересів. На етапі переходу до ринкової економіки стратегічним національним інтересом слід вважати таку системну сукупність характеристик стану економічної сфери, яка повністю відповідає вимогам ринкової економіки. Ці характеристики стану впливають із сутності основних суперечностей, присутніх економічній сфері. Власне вони і є національними економічними інтересами першого рівня і водночас мають стратегічний довготривалий характер. До таких інтересів слід віднести наступні:

- об'єктивна необхідність задоволення всією сукупністю ресурсів зростаючих матеріальних і духовних потреб людей;
- оптимальне забезпечення потреб економіки в різного роду ресурсах, необхідних для її ефективного функціонування;
- задоволення потреб економіки в ефективно-діючому економічному механізмі, заснованому на засадах ринкової економіки;
- забезпечення відповідності потреб економічної системи в ефективній структурі державного управління і регулювання;
- збалансованість між національними і регіональними інтересами в економічній сфері;
- збалансованість між національними економічними інтересами і економічними інтересами виробничих систем (підприємств);
- збалансованість між національними інтересами в економічній сфері і міжнародними економічними інтересами та економічними інтересами інших країн.

Сукупність національних економічних інтересів другого рівня (що характерні поверхні економічного життя), які послідовно витікають із національних економічних інтересів першого рівня, можна поділити на дві групи:

- пов'язані із реформуванням економічної сфери і створенням її інфраструктури, яка б задовольняла потреби ринкової економіки;
- пов'язані з вирішенням найгостріших проблем сьогодення в економіці країни.

До першої групи національних економічних інтересів другого рівня слід віднести наступні:

- створення умов для активізації розвитку економічних систем та розвитку вітчизняних науково-технічного та інноваційного потенціалів і підвищення конкурентоспроможності національної економіки;
- запровадження економічного механізму збереження і відтворення природних, трудових, інтелектуальних, енергетичних ресурсів і основних фондів країни, а також економічного стимулювання найефективнішого їх використання;
- здійснення бюджетної реформи на основі розробки і прийняття Бюджетного кодексу, що надавало би можливість систематично виконувати бюджетні призначення і ліквідувати нецільове використання бюджетних коштів;
- суттєве вдосконалення податкової системи на основі розробки і прийняття Податкового кодексу, який би, з одного боку, вирішував проблему наповнення дохідної частини бюджету, а з іншого боку, заохочував підприємства в ефективній роботі;
- вдосконалення і розвиток грошово-кредитної системи з метою забезпечення грошовою масою і кредитами потреб економіки і населення;
- реформування системи залучення вітчизняних та іноземних інвестицій у національну економіку з метою забезпечення самовідтворення національної економіки і економічного зростання країни;
- прискорення розвитку національної банківської системи на чолі з незалежним Національним банком України, що дозволило б мати потужний банківський сектор, спроможний забезпечувати достатнє фінансування національної економіки і суспільства;
- створення повноцінного фондового сектора, спроможного забезпечувати перебудову національної економіки, залучення збережень населення і підприємств в її розвиток, а також надійний захист майна громадян і економічних суб'єктів;
- реформування системи оплати праці;
- розвиток і становлення потужного ринку страхових послуг, який би ефективно захищав майнові і соціальні інтереси населення, фінансові інтереси банків, інвесторів, підприємств і організацій;
- реформування пенсійної системи, медичного і соціального забезпечення.

До другої групи національних економічних інтересів другого рівня доцільно включити:

- забезпечення збалансованості структури зовнішньої торгівлі, що передбачатиме як задоволення потреб внутрішнього ринку і захист вітчизняних товаровиробників з використанням прийнятих у міжнародній практиці засобів, так і розвиток експортного потенціалу;
- спроможність економіки країни функціонувати в режимі розширеного відтворення;
- наявність міцних і конкурентоспроможних транснаціональних корпорацій, створених за участю вітчизняних підприємств;

- подолання платіжної кризи і забезпечення економічної і фінансової стабілізації в країні;
- легалізація тіньової економіки в офіційну, повернення тіньових капіталів з-за кордону і забезпечення їх вкладення в розвиток національної економіки;
- ліквідація заборгованості із заробітної плати, пенсій, інших соціальних виплат;
- забезпечення стабільності національної грошової одиниці та її конвертованості, утворення достатнього золотовалютного запасу країни;
- поступове зниження інфляції і доведення її до 5 % на рік;
- досягнення і підтримання позитивного зовнішньоторговельного сальдо і сальдо платіжного балансу.

Таким чином, економічна безпека макроекономічної виробничої системи має забезпечуватись певними методами і механізмами у секторах: бюджетному-грошово-кредитному, інвестиційному, валютному, банківському, фондовому, страховому, внутрішньо-економічному, зовнішньоекономічному та соціальному. Економічна безпека макроекономічних виробничих систем має включати такі найважливіші елементи, як економічну незалежність, стабільність і стійкість, здатність до саморозвитку і прогресу.

Ефективність системи забезпечення економічної безпеки виробничих систем полягає у здатності недопущення небажаних змін у цій сфері в майбутньому. В поточний момент її ефективність може бути оцінена лише розрахунковим методом, реальну її оцінку можна отримати лише на практиці, застосувавши її і побачивши реальні відмінності.

Основними методами оцінки ефективності мають виступати якісний, логічний аналіз та моделювання впливу різних небажаних факторів. Система методів забезпечення економічної безпеки виробничих систем має працювати як добре налагоджений механізм, головними характеристиками якого мають стати системність і комплексність. Для цього необхідно, щоб її конструкція мала внутрішню логіку, кожен елемент має виконувати певну функцію для реалізації основного завдання.

Ефективність методів забезпечення економічної безпеки виробничих систем – це наслідки не тільки того, чим вони є. Вони залежать від властивостей і стану виробничої системи, на яку діють такі методи, а також від норм та законодавчих установок.

За умов розвитку інтеграційних процесів та глобалізації бізнесу пропонується використовувати наступні показники ефективності забезпечення економічної безпеки виробничих систем: інформативності, економічності та правозахищеності.

До першої групи слід віднести показники наявності ліцензованого програмного забезпечення, наявності електронних правових систем, можливості доступу до інформаційних систем, рівня повноти розробленості власних інформаційних систем управління виробництвом та збутом продукції, рівня забезпечення користувачів комп'ютерною технікою, рівня доступу до консалтингових внутрішніх та зовнішніх служб.

До економічних показників ефективності забезпечення безпеки виробничих систем нами пропонуються показники: прибутковості системи, ступеня залежності від основних постачальників сировини, матеріалів; ступеня залежності від основних споживачів продукції, що виробляється; наявності простроченої дебіторської та кредиторської заборгованості, наявності економічних загроз, які можуть в подальшому виникнути.

До показників правозахищеності забезпечення виробничих економічних систем слід віднести показники логічності і доказовості правового поля, ступеня відповідності внутрішніх документів вимогам законодавства, ступеня використання диспозитарних норм законодавства; ступеня повноти охоплення правовими нормами діяльності виробничої системи; ступеня захищеності різних прав, в тому числі прав власності; ступеня правових загроз, за якими немає прогнозів.

Нами розроблена змістовна сторона даних показників, тобто порядок їх розрахунку, і визначено методи, за допомогою яких забезпечується економічна безпека виробничих систем.

Економічні показники визначаються за допомогою експертного або економічно-математичного моделювання, а також розрахункового методу.

Показники інформативності та правозахищеності забезпечення виробничих систем в основному визначаються за допомогою експертних методів та методу системного аналізу. Останній з них має проводитися за наступним алгоритмом і включає такі етапи: аналіз існуючої економічної стратегії розвитку виробничої системи, аналіз існуючої правової стратегії виробничої системи, аналіз процесів управління та інформаційної структури виробничої системи, аналіз корпоративної культури, аналіз кадрового потенціалу виробничої системи.

Важливим елементом системи діагностики загроз виробничим економічним системам є індикатори, які можуть слугувати попереджувальними показниками виникнення тих чи інших загроз.

Висновки. Отже, застосування методів та механізмів, а також системи оцінюючих показників ефективності забезпечення економічної безпеки виробничих систем дозволить визначити наявність резервів підвищення їх прибутковості, відповідності поточної оцінки її фактичному стану, ступеня захищеності від внутрішніх та зовнішніх загроз і в цілому дотримання економічної безпеки виробничих систем.

Література

1. Нижник В. М. Нормативно-індикативне регулювання соціальних процесів у забезпеченні економічної безпеки України / В. М. Нижник // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2010. – № 6. Т. 2. – С. 97–99.
2. Нижник В. М. Економічна дипломатія та економічна безпека України : [навч. посібник] / Нижник В. М. – Хмельницький : ХНУ, 2007. – 299 с.
3. Нижник В. М. Економічна безпека України в системі розвитку євроатлантичних процесів : [курс лекцій] / Нижник В. М., Ніколайчук М. В., Скиба Г. В. – Хмельницький : ХНУ, 2007. – 112 с.

Надійшла 16.08.2011

УДК 657.22

В. Є. ТРУШ, В. Ф. ЯЦЕНКО

Херсонський національний технічний університет

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

В статті проведений аналіз наукових поглядів на формування обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством. Доведено, що розвиток обліково-аналітичного забезпечення відповідає вимогам управління. Рекомендовано використовувати стратегічний облік для управління економічною безпекою промислових підприємств.

In the article the analysis of scientific views on the formation of accounting and analytical support management. It is proved that the development of accounting and analytical support meets management. Recommends the use of strategic management accounting to economic security industry.

Ключові слова: економічна безпека, обліково-аналітичне забезпечення, стратегічний облік, промислові підприємства.

Вступ. Створення підприємств різних форм власності, включення механізмів вільного ціноутворення і самостійного планування, обмеження обсягів всіх видів ресурсів, турбулентна зміна факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, вплив наслідків світових криз змінює орієнтацію всієї системи бухгалтерського обліку підприємства на її сучасне призначення – формування обліково-аналітичного забезпечення прийняття стратегічних управлінських рішень з метою управління економічною безпекою підприємств.

Сучасну систему бухгалтерського обліку можна розглядати як штучно створену глобальну модель інформаційної технології, необхідну для успішного виконання основних функцій управління підприємством. «Система бухгалтерського обліку – це основна інформаційна система підприємства. Вона призначена для формування внутрішніх звітів: (1) для цілей періодичного планування, контролю та оцінки; (2) при прийнятті рішень в нестандартних ситуаціях та виборі політики фірми; (3) для зовнішніх звітів акціонерам, державним органам та іншим контрагентам підприємства при прийнятті інвестиційних рішень, контролі за правильністю розрахунку податків тощо» [1, с. 7].

Існують певні причини, через які фінансова звітність, складена відповідно до вимог національних положень, не дозволяє отримати дані, необхідні для отримання повної картини стану справ на підприємстві, проведення аналізу і прийняття управлінських рішень стратегічного напрямку: фінансова звітність відображає тільки ті події, що можуть бути подані в грошовому вираженні; у фінансовій звітності відображаються тільки ті події, що вже відбулися; у балансі не відображається ринкова вартість більшості активів; керівництво та бухгалтерська служба має можливість вибирати альтернативні методи відображення господарських подій в поточному обліку та звітності (наприклад, оцінка вибуття запасів); величина багатьох статей балансу має оціночний характер. Таким чином, наразі гостра потреба в аналізі існуючих форм надання облікової інформації та в розробці шляхів їх удосконалення з метою забезпечення необхідною інформацією керівництво для управління економічною безпекою промислових підприємств.

Мета дослідження: дослідити історичний розвиток облікової системи підприємства та окреслити шляхи подальшого перетворення у майбутньому.

Аналіз літературних джерел з даної тематики. З моменту появи у світі вчення Л. Пачолі людство намагається дати характеристику бухгалтерському обліку. Всі наведені визначення об'єднує підхід до бухгалтерського обліку, як до невід'ємної частини управління.

Дані фінансового обліку є найбільш достовірними і доступними. Втім, ця інформація не є повною, оперативною і достатньою для прийняття рішень і повинна бути доповнена іншими видами інформації, що й обумовило організаційний і методичний поділ обліку на фінансовий і управлінський в більшості країн світу. Нову гілку обліку було започатковано в середині XIX століття представниками американської школи обліку. Виникнення управлінського обліку пов'язується із розвитком внутрішньофірмових правових та економічних відносин.